

11. Методичні рекомендації щодо прогнозування наслідків та оцінки впливу на стан економічної безпеки держави приватизації деяких категорій підприємств: затверджені наказом Міністерства економіки України від 29.05.2009 р. № 518 // Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=134732&cat_id=38738.

12. Питома вага державного сектору в економіці за 2011 рік // Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=186262&cat_id=36252.

13. *Плакіда В. Т.* Формування системи управління державною власністю в умовах трансформації економічних відносин в Україні : автореф. дис. ... д.держ.упр. : спец. 25.00.02 / В. Т. Плакіда. – К., 2010. – 40 с.

14. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

15. Умови завершення приватизації в Україні (аналітичний звіт та рекомендації для Державної програми приватизації) / Центр соціально-економічних досліджень CASE. – Режим доступу : <http://www.case-ukraine.com.ua>.

Надійшла до редколегії 08.10.2012 р.

УДК 36:364.016:364.022:364.042

О. І. ТКАЧЕНКО

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ІНВАЛІДІВ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено напрямки державної соціальної політики щодо соціального захисту інвалідів. Розглянуто обґрунтовані вдосконалення механізмів соціального захисту інвалідів, проблеми інвалідності та підвищення рівня його захисту в сучасних умовах.

Ключові слова: соціальний захист, державна соціальна політика, інваліди, соціальна допомога, соціальне обслуговування.

Investigated areas of State social policy concerning social protection of disabled people. Considered obgruntovanns improving the social protection of disabled persons, the problems of disability and increasing the level of protection in modern conditions.

Key words: social security, State social policy, disabilities, social assistance, social service.

Інститут державної соціальної політики визначає рівень цивілізованості держави. Лише гідне ставлення до людей з обмеженими фізичними можливостями, інвалідів та гідне ставлення до інших категорій громадян, які потребують допомоги держави, створення соціальних програм, прийняття законопроектів, які спрямовані на їх залучення в суспільне життя, є лакмусовим папером для визнання якості соціальної політики держави.

За час кардинальних соціально-економічних змін, що відбуваються в країні, традиційна державна соціальна політика з розв'язання проблем інвалідності та інвалідів, що мала місце в минулому, значною мірою втратила свою результативність. Зважаючи на це, в Україні за двадцять років незалежності зроблено певні кроки щодо формування законодавчої бази для вирішення проблем громадян з особливими потребами, яка спрямована на підвищення ефективності державної політики щодо цієї категорії громадян у сучасних соціально-економічних умовах. На жаль, механізми такого захисту в Україні недосконалі. Напружена ситуація з державним бюджетом призводить до падіння загального рівня доходів і диференціації різних верств населення за доходами, дедалі більша частина людей потребує державного соціального захисту, що й обумовлює актуальність дослідження.

Цю сферу досліджували такі учені, як О. Іванова, Е. Холостова, В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова та ін. На їхню думку, сучасна державна соціальна політика є недосконалою і вимагає вдосконалення [4; 7 – 9]. При цьому питання стосовно трансформації системи соціального захисту населення, в тому числі активної його частини в умовах глобальної фінансово-економічної кризи залишаються малодослідженими.

Метою дослідження є визначення сутності складової частини державної соціальної політики щодо соціального захисту інвалідів.

На необхідності побудови в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу наголошено в Посланні Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки” від 30 квітня 2002 р. [5]. Одним зі стратегічних пріоритетів нового етапу розвитку України визначено соціальну переорієнтацію економічної політики. У соціальній сфері головним завданням має стати цілеспрямоване забезпечення надійних передумов реалізації прав і свобод громадян у всіх їх виявах, утвердження середнього класу-основи політичної стабільності та демократизації суспільства, значне обмеження загрозливої диференціації доходів населення та подолання бідності.

Про соціальний характер держави світове співтовариство робить висновок і по й ставленню до інвалідів. Основними критеріями оцінки державної політики щодо інвалідів є наявність офіційно визнаної політики щодо цих категорій громадян, координація національної політики щодо інвалідів, доступ осіб з обмеженими фізичними та психічними можливостями до реалізації

громадянських прав, у тому числі права на працю, на освіту, на створення сім'ї, на недоторканість приватного життя та власності, а також політичних прав, доступність для інваліда фізичного середовища, включаючи житло, транспорт, освіту, роботу та культуру, а також доступність інформації та каналів комунікації, наявність неурядових організацій інвалідів тощо.

Соціальна політика держави щодо людей з розладами і порушеннями стану здоров'я, незважаючи на всю свою специфіку, не може розглядатися окремо, у відриві від загального соціально-економічного фону. Значною мірою вона залежить від загальної парадигми соціальної політики та економічного розвитку в Україні [5].

В Україні питання осіб з обмеженими фізичними можливостями стосуються близько 2,66 млн її громадян, які визнані у встановленому порядку інвалідами. На сьогодні для України проблема захисту інвалідів набуває особливого значення у зв'язку з постійним зростанням їх частки в загальній структурі населення. За останні сім років чисельність інвалідів в Україні збільшилась більш ніж на півмільйона осіб.

Це свідчить про масштабність проблеми інвалідності та визначає необхідність прийняття на державному рівні комплексу заходів щодо розвитку системи соціального захисту інвалідів, яка забезпечує їх інтеграцію в суспільство.

До 1990-х рр. соціальна політика щодо інвалідів мала переважно компенсаційний характер, коли заходи цієї політики концентрувалися на грошових виплатах і певних послугах, які не були пов'язані зі специфікою та потребами людини з певними фізичними вадами завдання пристосування життєвого середовища до особливостей та потреб інвалідів навіть не формулювалося.

Незалежна Україна у сфері соціальної політики протягом останніх 20 років цілеспрямовано реалізовувала програми соціального захисту інвалідів у таких напрямках. Розвивалася нормативно-правова база забезпечення прав та інтересів цих людей на державному та місцевому рівнях, розширювалася діяльність структур, які займаються проблемами осіб з обмеженими фізичними можливостями, активно формувалися нові інститути, створювалася мережа реабілітаційних центрів, що надають соціально-побутову, соціально-медичну та професійну допомогу.

Прийнятий у 1991 р. Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" сформулював мету державної політики щодо інвалідів, яка полягає у створенні правових, економічних, політичних, побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні й посильній трудовій та громадській діяльності [1].

Відповідно до зазначеного Закону, інвалідом вважається особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою або уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі та захисті.

Цим самим у країні відбулися значні зміни в підходах до визначення та вирішення проблем інвалідності відповідно до міжнародних норм інвалідами почали визнаватися не тільки особи, в яких знижена або втрачена працездатність, але і особи, які мають інші обмеження життєдіяльності. Це зумовило зміну державної політики щодо інвалідів, посилення реабілітаційної спрямованості, структурну перебудову і реорганізацію служб медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів, розвиток системи реабілітаційної галузі та формування вітчизняного ринку технічних засобів реабілітації та реабілітаційних послуг, які надаються інвалідам, пристосування об'єктів оточуючого середовища до потреб інвалідів. Законодавством були зняті обмеження до працевлаштування, освіти та професійної підготовки інвалідів першої та другої групи.

Україна як незалежна держава взяла на себе конкретні зобов'язання з реалізації конституційних вимог щодо соціального захисту інвалідів, всю соціальну політику спрямовує на поліпшення їх матеріального забезпечення, докладає необхідних зусиль для створення належних правових, соціально-побутових умов життя.

Україна у своїй Конституції 1996 р. проголошена демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Таким чином, соціальна держава виступає гарантом і захисником інтересів, прав і свобод усіх членів суспільства.

Система соціального захисту інвалідів в Україні перебуває у стадії становлення та розвитку, триває активний пошук оптимальної структури, найважливіших напрямів діяльності та основних функцій органів праці та соціального захисту на різних рівнях управлінської діяльності інститут соціального захисту всіх верств населення і в тому числі інвалідів, спираючись на позитивний міжнародний та внутрішній досвід у цій сфері діяльності, накопичений за попередні роки, потребує законодавчої, фінансової, економічної, адміністративної, науково-технічної підтримки та удосконалення.

Відповідно до Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, успішність національної політики щодо інвалідів залежить від її координації. В Україні основним координуючим органом є Рада у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України, яка працює з 1994 р. У своїй роботі Рада взаємодіє з центральними і місцевими органами виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями, Фондом соціального захисту інвалідів, громадськими організаціями інвалідів [3].

В Україні соціальна політика щодо інвалідів набуває дедалі активнішого характеру. Продовжується формування мережі реабілітаційних закладів на всій території країни з метою максимального наближення їх до місця проживання інвалідів. Реабілітація інвалідів спрямована на усунення або можливо більш повну компенсацію обмежень життєдіяльності з метою відновлення соціального статусу інвалідів, досягнення ними матеріальної незалежності.

Особлива турбота та увага з боку держави в Україні зосереджена на комплексному вирішенні проблем дітей-інвалідів з вадами фізичного та розумового розвитку. Зважаючи на обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні, розвиток цих дітей значною мірою залежить від задоволення їх потреб. Дитяча інвалідність в Україні навіть на фоні зниження показника народжуваності має стійку тенденцію до зростання, тому проблеми дитячої інвалідності в системі соціального захисту залишаються актуальними.

Завдяки більш уважному ставленню держави до проблем інвалідів та стабілізації економіки країни в цілому, фінансування програми соціального захисту в останні роки суттєво поліпшилось.

Проте існує чимало проблем у забезпеченні життєдіяльності інвалідів, наданні державної підтримки.

За нинішніх складних соціально-економічних умов гостро постала проблема державного регулювання та реалізації програм професійної реабілітації і зайнятості інвалідів. Адже відсутність у інваліда професійної підготовки або неадекватність її рівня потребам ринку праці зменшує його шанси на працевлаштування і, як наслідок, на активне соціальне життя.

Практично на самому початку становлення знаходиться формування доступного для інвалідів середовища життєдіяльності.

Питання вдосконалення системи соціального захисту інвалідів посідає значне місце в “Основних напрямках соціальної політики”, затверджених Указом Президента України від 24 травня 2000 р. № 717 з внесенням змін [2].

Визначено, що засади формування системи соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями в Україні виходять з необхідності створення умов, які б забезпечували їм повноцінне життя, гарантували рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічному, політичному і соціальному житті держави.

Для цього здійснюватимуться заходи щодо такого:

– забезпечення вільного доступу інвалідів до об’єктів соціальної інфраструктури під час проектування і будівництва населених пунктів, формування житлових масивів, розроблення проектних рішень на нове будівництво, реконструкції будівель та споруд, аеро-, залізничних і річкових вокзалів, морських портів, комплексів і комунікацій, а також розроблення та виготовлення транспортних засобів;

– прийняття нової редакції Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” [1]. Закон має визначити основні принципи і напрями розвитку законодавчого процесу з урахуванням набутого вітчизняного досвіду та норм міжнародного права, організаційно-фінансові заходи тощо;

– надання державної підтримки всеукраїнським організаціям інвалідів після прийняття закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування громадських об’єднань інвалідів та підприємств, де працюють інваліди;

– реструктуризації і переоснащення протезно-ортопедичних підприємств з метою вдосконалення вітчизняного виробництва сучасних засобів реабілітації інвалідів та повного забезпечення потреби в них;

– розвитку системи життєзабезпечення і соціального обслуговування інвалідів, ветеранів війни та праці шляхом розширення мережі реабілітаційних і територіальних центрів, надання передбачених законодавством пілг та гарантій, посилення ролі адресних пілг і допомоги.

Таким чином, зазначені напрями охоплюють основні сторони життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями в суспільстві, аналіз виконання яких дасть змогу оцінити сучасне становище інвалідів в Україні та визначити основні питання, що вимагають першочергового вирішення, та шляхи удосконалення діяльності органів державної влади в цій сфері. Формою їх реалізації виступають дії держави, втілених у соціальну політику, що й буде предметом наших подальших досліджень.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” : Закон України від 5 липня 2001 р. у новій редакції статей 19, 20 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 6. – С. 3–13.

2. Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів : постанова Кабінету Міністрів України та Міністерства праці та соціальної політики від 12 жовтня 2000 року № 1545 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 11. – С. 15–30.

3. Всесвітня програма дій ООН щодо інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю в резолюції від 3 грудня 1982 р. № 37/52 // Офіц. вісн. України. – 1983. – № 1. – С. 27–39.

4. *Іванова О. Л.* Соціальна політика: теоретичні аспекти / О. Л. Іванова. – К. : Академія, 2003. – 107 с.

5. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки : послання Президента України до Верховної Ради України від 30 квітня 2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 5. – С. 4–10.

6. Соціальна робота. Короткий енциклопедичний словник. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 227 с.

7. Соціальна робота: теорія й практика : учеб. пособие / отв. ред. проф. Е. И. Холостова. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 427 с.

8. *Скуратівський В. А.* Соціальна політика / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К. : Видавництво 7, 2000. – 360 с.

9. *Холостова Е. И.* Социальная политика : учеб. пособие / Е. И. Холостова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 250 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2012 р.